

Alfred Dyr

"Ludzki i Boży wymiar śmierci w świetle kultu zmarłych : studium liturgiczne", Jan Decyk, Warszawa 2000 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 39/1, 245-247

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kretnego wierzącego na posiadany przez niego obraz Boga, czy rozumienie relacji Boga do świata. Tym samym omawiana praca wykazuje konieczność większego uwzględnienia w programach nauczania treści o charakterze teoretycznym dotyczących relacji teologia – nauki przyrodnicze (wiara – nauka). Książka godna jest polecenia odpowiedzialnym za kształt programów nauczania religii w szkole.

Ks. Andrzej Anderwald

Ks. Jan D e c y k, *Ludzki i Boży wymiar śmierci w świetle kultu zmarłych. Studium liturgiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000, ss. 166.

Autor niniejszej pozycji jest profesorem Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. W kregu jego zainteresowań badawczych znajduje się egzystencja człowieka, zwłaszcza w jej wymiarze eschatologicznym. W swoich pracach odkrywa, w oparciu o analizę tekstów eucharystycznych, niebieski wymiar sprawowanej liturgii w Kościele. Nic tedy dziwnego, że obecna pozycja książkowa jest w pewnej mierze kontynuacją jego rozprawy habilitacyjnej, zatytułowanej *Rzeczywistość eschatyczna człowieka według modlitw za zmarłych Mszału Rzymskiego Pawła VI*, wydanej w Warszawie w 1995 r. Prezentowane opracowanie stanowi jednak nowe ujęcie i tylko w pewnej mierze nawiązuje do pierwszego rozdziału (*Chrześcijański wymiar życia i śmierci*), drugiej części, wspomnianej wyżej książki, w którym autor m.in. ukazuje na podstawie modlitw za zmarłych, czym jest śmierć chrześcijanina w jego procesie zbawczym. Zostało tam zaprezentowane samo wydarzenie śmierci i jej integralne rozumienie, jako kres ziemskiego życia oraz przejście do życia wiecznego. Ponadto Autor w nowej książce analizuje nie tylko teksty Mszału Pawła VI, dotyczące liturgii za zmarłych, ale także teksty *Obrzędów pogrzebu dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich* (Katowice 1978).

Prezentowana książka składa się z trzech rozdziałów. W pierwszej części Autor dokonuje religijnej refleksji nad jednym z najbardziej istotnych momentów życia ludzkiego, a mianowicie nad śmiercią. Na tajemnicę śmierci spogląda z różnych punktów i przedstawia poglądy wielu teologów. Ukazuje śmierć jako zjawisko powszechne i niepowtarzalne, ale zawsze w perspektywie nadprzyrodzonej, gdyż śmierć w Bożych planach stała się wydarzeniem zbawczym, ponieważ nie jest ona kresem życia ludzkiego, lecz przejściem do nowej jakości życia. Bóg bowiem w swoim zamiśle od samego początku obdarzył człowieka darem nieśmiertelności. Przez grzech człowiek dar ten utracił, ale dzięki Chrystusowi i Jego zbawczej

śmierci, na nowo go odzyskuje. W Chrystusie człowiek powstaje do nowego życia, życia wiecznego przez uczestnictwo w zmartwychwstaniu swego Odkupiciela. Stąd Autor słusznie wnioskuje, że śmierć człowieka włączana w śmierć Chrystusa oznacza dla niego Bożą łaskę. Samo zaś zmartwychwstanie Chrystusa zapoczątkowuje królestwo Boże, którego realizacja składa się z dwóch nachodzących na siebie faz: „czasu Kościoła i czasu spełnienia ostatecznego”. To ostateczne spełnienia dla każdego chrześcijanina dokonuje się właśnie w momencie jego śmierci.

W rozdziale drugim Autor przedstawia kult zmarłych w rozwoju historycznym. Najpierw omawia zwyczaje pogańskie dotyczące kultu zmarłych i na ich tle przedstawia istotne różnice praktyk chrześcijańskich, w których bardzo wyraźnie widoczna jest nadzieja życia wiecznego. Ponadto w praktykach i zwyczajach pogrzebowych w pierwszych wiekach Kościoła widoczna jest wiara w świętych obcowanie. Następnie Autor przedstawia modlitwy za zmarłych oraz proces kształtowania się liturgii pogrzebowej. Prezentuje także księgi liturgiczne, będące w użyciu na terenach Polski, zawierające teksty euchologiczne stosowane podczas obrzędów pogrzebowych. W dalszej części tego rozdziału ukazuje proces zmian postaw wobec śmierci. Wyodrębnia następujące okresy, które charakteryzowały się własnym patrzaniem na zjawisko śmierci: okres *śmierci zadomowionej* (do X/XI w.), który odznaczał się naturalnym szacunkiem do śmierci; okres *śmierci własnej* (XI/XII w.), w którym kładzie się akcent na własne doświadczenie indywidualne. Śmierć jest więc traktowana jako wydarzenie dotyczące indywidualnego człowieka, które prowadzi do jego osobistego spotkania z Bogiem – Sędzią; okres *śmierci cudzej* (XVI-XIX w.), który charakteryzuje się szczególną troską za zmarłych. Przejawiało się to m.in. w wielkiej ilości zamawianych Mszy św. w intencji zmarłych oraz w dbałości o cmentarze. Szczególną uwagę zwracano także na testament pozostawiony przez zmarłego; okres *śmierci zakazanej*, w którym śmierć stała się tabu. Następnie Autor omawia rozwój dwóch swiataw liturgicznych: Uroczystości Wszystkich Świętych i Wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych oraz przedstawia obecny kształt liturgii pogrzebu chrześcijańskiego.

W rozdziale trzecim, ks. Profesor przedstawia teologiczny obraz śmierci, wydobyty z tekstów liturgii pogrzebowej. Najpierw omawia w sposób syntetyczny bogaty skarbiec biblijny, stosowany w obrzędach pogrzebu oraz w Mszach za zmarłych. W oparciu o słowo Boże prezentuje biblijny obraz śmierci i zmartwychwstania człowieka wszczepionego w paschę Chrystusa. Następnie ukazuje istotę sądu Bożej miłości, który stanowi spotkanie z Chrystusem w śmierci. To spotkanie jest podstawą ostatecznego wyroku i zarazem początkiem eschatologii. Ostatnim tematem liturgii słowa Bożego, wyeksponowanym przez Autora, jest troska Kościoła o właściwe przeżywanie śmierci i pogrzebu przez jego członków. Czytanie bowiem słowa Bożego w liturgii pogrzebowej ma na celu rozbudzenie i pogłębienie wiary w tajemnicę paschalną oraz w zmartwychwstanie umarłych.

Druga część tego rozdziału dotyczy modlitw liturgicznych. Podobnie jak teksty liturgii słowa Bożego, tak też Autor analizuje teksty euchologiczne i prezentuje je syntetycznie w głównych tematach teologicznych. Wychodzi od faktu śmierci człowieka jako konsekwencji grzechu. Boże miłosierdzie okazało się mocniejsze i Bóg w Chrystusie obdarzył człowieka nadzieją życia wiecznego. Stąd też modlitwy ukazują śmierć w kategoriach przejścia, przemiany; przejścia z życia ziemskiego do *nowego życia* w domu Ojca. Śmierć jest więc wydarzeniem, w którym chrześcijanin jednoczy się z misterium paschalnym Chrystusa, jednoczy się z Chrystusem żyjącym na wieki. Umieranie w Panu otwiera zatem człowiekowi bramy nowego życia. W Chrystusie realizuje się także obietnica zmartwychwstania. On bowiem zmartwychwstał dla naszego usprawiedliwienia i to Jego zmartwychwstanie oznacza dla całego świata *punkt zwrotny, początek czegoś ostatecznego, nowy i trwały wymiar*. Zmartwychwstanie Chrystusa stanowi w tym ujęciu odnowienie całego stworzenia oraz ostateczne zwycięstwo miłości i pełni życia.

Analizując teksty euchologiczne Autor nawiązuje do dwóch sakramentów: Chrztu i Eucharystii. Droga człowieka wierzącego ku pełni życia wiecznego rozpoczyna się bowiem od chrztu, w którym zostaje on pogrzebany razem z Chrystusem, aby zmartwychwstać wraz z Nim do nowego życia. Eucharystia natomiast jest uobecnieniem tajemnicy śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Przez uczestnictwo w celebracji Mszy św. wierni wchodzi w te tajemnice coraz głębiej oraz odnajdują w niej nadzieję życia wiecznego. Eucharystia w modlitwach mszalnych, jak zauważa Autor, jest często określana zadatkami życia wiecznego oraz pokarmem ludu będącego w drodze do domu Ojca. Stąd też jej sprawowanie stanowi najważniejszą część pogrzebu chrześcijańskiego.

Osobnym tematem, który z tekstów modlitw został wydobyty przez Autora, jest temat *ludzkich powołań*. Oracje bowiem ukazują różne sytuacje życiowe człowieka oraz jego miejsce we wspólnocie cywilnej i eklezjalnej, które zajmował w doczesnym życiu. To przecież konkretny człowiek, a nie jakis anonimowy byt ludzki, z bagażem różnych doświadczeń życiowych przechodzi do wieczności. Te wszystkie uwarunkowania mają też konkretny wpływ w realizacji jego paschy w Chrystusie. Celem każdego życia ludzkiego, jak podkreśla Autor w ostatnim punkcie swojej książki, jest wieczne życie z Bogiem.

Omawiana publikacja stanowi zatem nowe spojrzenie na eschatologię. Jest to tym bardziej cenne, że oparte jest ono o teksty liturgii pogrzebowej. Teksty te są tutaj bardzo szeroko i obficie prezentowane i z nich wydobywana jest teologia śmierci. Jeśli się zważy, że liturgia jest podstawowym „miejszem” kształtowania wiary uczniów Chrystusa, to ta pozycja może stać się wielką pomocą w przepowiadaniu dla duszpasterzy podczas celebracji pogrzebu. Książka ta stanowi również wielki wkład w rozwój teologii eschatologicznej.

Alfred Dyr SAC